

Kedves Tanárnő, Tanár Úr!

A 2015/2016-os évadban műsorra tűztük *A Hullám* című színdarabot színházunk nagyszínpadán. A történetet Tasnádi István író és Vidovszky György rendező az azóta megszűnt Bárka Színház számára fejlesztette. (Az előadás *A harmadik Hullám* címmel 2012-ben került bemutatásra.) Az alkotópáros egy több mint negyven évvel ezelőtt Amerikában megtörtént iskolai kísérlet alapján dolgozott. Fikciójukban az akkori történéseket ültették át a mai Magyarország egy képzeletbeli középiskolájába. Az előadás azt a folyamatot ábrázolja, hogy milyen könnyen válhatunk különböző társadalmi, gazdasági és politikai okok és érdekek miatt szélsőséges, uniformizált, ideologikus gondolkodás rabjává. Különösen a tizenévesek. Ezért az előadást szívből ajánljuk középiskolások számára.

Célunk nem az ítékezés, hanem a kérdésfelvetés, a probléma megnevezése. Bár az előadás – reményeink szerint – nem szorul magyarázatra, ezzel a tanári csomaggal szeretnénk Önnek és osztályának segítséget nyújtani a produkció által felvetett kérdések feldolgozásában. A csomag tartalmaz egy segédanyagot, egy felkészítő és feldolgozó foglalkozást, illetve egy feldolgozó kérdéssort. (A tanári csomag a Bárka Színház előadásának segédanyaga és foglalkozása alapján készült.) Szívből reméljük, hogy hasznosnak találja ötleteinket, javaslatainkat, hogy lesz lehetősége az előadás által felvetett kérdéseket tanítványaival osztálytermi keretek között boncolgatni. Az ajánlott tevékenységek nem feltétlenül épülnek egymásra, az osztály vagy csoport figyelmének irányát követve bátran szemezgethet az ötletek közül. Amennyiben részletesebb információra lenne szüksége a játékok levezetéséhez, kérem, küldje el kérdéseit az aláírás alatt szereplő e-mail címre. Örömmel hallanánk visszajelzéseket arról, hogy melyik kérdést, játékot tartották diákjai a legizgalmasabbnak, vagy arról, hogy hogyan fejlesztette tovább a játékot. Természetesen az ajánlottaktól teljesen eltérő munkaformát is választhat, külön megköszönjük, ha ezeket az ötleteket is megosztja velünk.

Jó munkát kívánok!

Köszönettel:

Madák Zsuzsanna
dramaturg
zsuzsanna.madak@gmail.com

TANÁRI SEGÉDANYAG A HULLÁM CÍMŰ ELŐADÁSHOZ

Todd Strasser azonos című regénye alapján

A HULLÁM

Ron Jones iskolai kísérletének felhasználásával írta

Tasnádi István

A Hevesi Sándor Színház produkciója

Dégi Kristóf, tanár	Sztarenki Pál
Nagy Ágota, tanár	Kovács Olga
Koblényi Árpád, tanár	Andics Tibor
Dr. Szalainé Jutka, igazgató	Debri Zsuzsanna
Gusztai Márk	Zsíros Viktor
Karina Bendzsi	Nagy Péter János
Liza	Kátai Kinga
Görbe Ági	Mihály Péter
Andi	Kovács Dóra
Orsi	Barsi Márton
Lóci	Lőrincz Nikol
Szabi	Magyar Cecília
Lali	Mikita Zsuzsanna Lilla
Haver	Farkas Gergő
Linda	Katona Levente
Gabi	Molnár Kristóf
Kecsua	Balaton Rudolf
Továbbá	Ecsedi Csenge Berta
	Pete Zsuzsanna
	Bogdán Márk
	Nemes Bence, Németh Krisztián
Díszlettervező	Heike Vollmer
Jelmeztervező	Szabó Gergely
Zene	Monori András
Mozgás	Gyevi-Bíró Eszter
Dramaturg	Madák Zsuzsanna
Rendezőasszisztens	Lengyel Noémi
Rendező	Vidovszky György

Bemutató: 2015. november 13.

Az előadást 14 éves kortól ajánljuk!

Az előadás a Bárka Színház 2012-ben bemutatott változata alapján készült.

ELŐZMÉNYEK

Ron Jones egy átlagos történelemtanár volt a hatvanas évek Kaliforniájában. Diákjai egy egyszerűnek tűnő kérdést tettek fel neki: hogy lehetséges, hogy az átlagos németek a második világháborút követően azt állították, nem tudtak a tömegszárlásokról?

Jones egy kéthetesre tervezett kísérletbe kezdett: kézzelfogható és „interaktív” példákkal támasztotta alá, hogy milyen erős is tud lenni a közösség összetartó ereje, így hozott létre egy diktatúrán alapuló közösséget az osztályában. A mozgalomnak a Harmadik Hullám nevet adta.

Legnagyobb megdöbbenésére a diákok néhány nap alatt feladták önmagukat, egymást kezdték megfigyelni, terrorizálták a „fegyelmezetleneket”.

Jones mint vezető, kezdte a valóságérzetét elveszteni, így véget kellett vetni az egésznek. Egy gyűlést hívott össze, ahol közölte a diákokkal, hogy egy kísérlet áldozatai lettek, és ostobán „feladták a szabadságukat a fegyelemért és a felsőbbrendűségért.”

Jones a kísérlet tapasztalatait egy tanulmányban lejegyezte.

„Hétfőn azzal kezdtem a történelemórát, hogy a másodéves diákjaimat megismertettem a náci Németország legjellemzőbb alapelveivel, a fegyelemmel. A fegyelem gyönyörűségéről beszéltem nekik. Például arról, hogy egy sportoló mit érezhet, ha kemény és rendszeres munkája révén sikereket ér el. Vagy, hogy egy balett-táncos vagy egy festőművész mennyit dolgozik azon, hogy egy mozdulat tökéletesen sikerüljön. Vagy egy elszánt tudós milyen kitartó türelemmel dolgozik az ötletén. Ez mind a fegyelemre vezethető vissza. Önképzésre. Kontrollra. Az akarat erejére és diadalára. A kitartó fizikai megpróbáltatások magasabb rendű szellemi felkészültséget tesznek lehetővé, amelyek végső győzelemhez vezetnek.

Ahhoz, hogy megtapasztalják azt, amiről beszélek, azt kértem – pontosabban parancsoltam –, hogy üljenek másképp a széken. Elmagyaráztam nekik, hogy a szükséges és kitartó koncentráció és az akarat megerősítése érdekében kihúzott háttal, egyenes derékkal kell ülniük. Azt követeltem, hogy teljes talpukkal érintsék a földet, és karjukat fonják össze a hátuk mögött. »Ugye, hogy könnyebben veszed a levegőt? Ugye, hogy éberek vagy? Ugye, hogy jobban érzed magad?«

Nagyon sokat gyakoroltuk ezt a testtartást. A padosorok között jártam fel-alá, és mindenkire rászóltam, ha bármi kivetni valót találtam abban, ahogy ül. A tökéletes ülés a tanulás legfontosabb elemévé vált. Csak az engedélyemre hagyhatták el a helyüket, majd újabb nyers parancsszóra azonnal vissza kellett ülniük és felvenni a figyelemhez szükséges testtartást. Egy kis gyakorlást követően már tizenöt másodperc alatt is képesek voltak álló helyzetből a megfelelő ülő pozícióba kerülni. Ezt követően azt gyakoroltuk, hogy mindezt hangtalanul végezzék. A nap végére már csak öt másodperc kellett ahhoz, hogy a folyosóról az osztályterembe érjenek, és leüljenek a székeikre – mindezt teljes csendben.

Furcsa volt, hogy a diákok milyen gyorsan magukévá tették az egységes viselkedés alapszabályait, úgyhogy azon kezdtem gondolkodni, vajon meddig mehetek el, hol van a határa ennek a folyamatnak.” (részlet Ron Jones tanulmányából)

A tanulmányból Todd Strasser írt ifjúsági regényt. A kötet Amerikában 1981-ben jelent meg. A történet akkor kapott ismét jelentős publicitást, amikor 2008-ban egy német filmváltozat is készült belőle. A filmet Dennis Gansel rendezte.

A Tasnádi István-Vidovszky György alkotópáros a történéseket egy mai magyar képzeletbeli középiskolába ültette át. A színpadi változatban a diákok a demokrácia, az anarchia és az autokrácia témakörét járják körbe – egy projekthét keretében. Betekintést kapunk, hogy zajlik a demokrácia óra, az anarchia óra, illetve az autokrácia óra.

AZ ÍRÓ ÉS A RENDEZŐ GONDOLATAI

Egy felmérés szerint a tizenévesek nagy része nem tudja, ki volt Ceaușescu vagy Rákosi Mátyás.

A közvetlen történelmi félmúlt, az apák és a nagyapák nemzedékének traumái és annak forrásai ismeretlenek számukra. A történelmi emlékezet ilyen mértékű hiánya azonban rendkívül módon sebezhetővé teszi őket. Fogékonnyá válhatnak olyan ideológiák iránt, amelyek súlyos lélekipusztító természetével mi, egy generációval idősebbek, tapasztalatok birtokában esetleg tisztában vagyunk, de ezt a tudást képtelenek vagyunk gyermekeinknek továbbadni. De hogy lehetne számukra

átélhetővé tenni a diktatórikus rendszerek borzalmait? Hogyan lehet lerombolni azokat a hamis illúziókat, melyet egy demokráciában született ember – megélve a szabadság sokszor kaotikus pillanatait – egy önkényuralmi rendszer fegyelme iránt érez? Hogyan lehet megértetni velük, hogy a mindannyiunkban munkáló természetes rendszeret nem vezethet odáig, hogy egyetlen érdekcsoport gyakorolhasson kontrollt felettük?

A Hullám egy ilyen kudarcba fulladt pedagógiai kísérletről szól.

(Tasnádi István – Vidovszky György)

RÉSZLET A REGÉNYBŐL

Laurie elsősorban azért kezdett a vacsoránál a Hullámról mesélni, mert már nem bírta volna tovább hallgatni apja golfról szóló végtelen beszámolóját. Úgy tűnt, hogy édesanyjának is elege van a beszámolóból, az utóbbi negyedórán a körmével egy gyertyafoltot próbált lekaparni az abroszról.

– Szinte hihetetlen volt – mesélte Laurie –, mindenki tisztelgett és a jelmondatokat ismételtette. Az biztos, hogy mindenkit magával sodort. Szóval, látszott rajtuk, hogy igazán akarják. Szinte érezni lehetett, ahogy örvénylik körülöttünk az energia...

Saundersné abbahagyta az abrosz kapirgálását és a lányára pillantott: – Nekem ez nem tetszik. Nekem valahogy túl militánsnak hangzik.

– Jaj, anyu! Te mindig a rossz oldaláról fogod meg a dolgokat! Szó sincs ilyesmiről. Ha ott lettél volna, magad is éreztél volna, és értenéd, miről beszélek. Még a rossz fiúk is boldogan részt vesznek benne. Emlékszel rá, melyikük Robert Billings? Még ő is végigcsinálta a többiekkel együtt. És két napja senki nem cikizte halálra őt. Na, erre mondd, hogy nem jó!

– De hát nektek történelmet kellene tanulnotok – vitatkozott Saundersné –, nem pedig azt, hogyan váljatok egy csoport részévé!

– Ne feledkezz meg arról, hogy az Egyesült Államokat éppen olyan emberek hozták létre, akik egy csoport tagjai akartak lenni. A zárándokok, az Alapító Atyák is ilyenek voltak. Úgy vélem, hogy Laurie számára is csak hasznos lehet, ha megtanulja, hogy kell együttműködni. Ha például a cégnél a sok belső harc, veszekedés és mellébeszélés helyett nagyobb lenne az együttműködés, akkor a termelés is növekedne, és sokkal jobban néznének ki a mutatóink is.

– Én nem azt mondom, hogy a csapatszellem káros – válaszolta Saundersné –, de közben mindenkinek meg kell őriznie az egyéniségét! Amikor például az országunk alapítóiról beszéltek, akkor éppen hogy erős akaratú, független emberekről beszéltek!

– Anyu, azt hiszem, nem jól látod – mondta Laurie –, Ross tanár úr csak egy olyan módszert keresett, amivel mindnyájunkat felrázhat egy kicsit. Nehogy azt hidd, hogy eközben nem kell házi feladatokat készítenünk, és a történelem-tanulást sem hagytuk abba.

De anyját szemmel láthatóan nem győzte meg.

– Mindez nagyon szépen hangzik, de nem hiszem, hogy igazán a hasznodra válna. Drágám, mi mindig arra neveltünk téged, hogy önálló egyéniség légy!

– Midge – fordult Saunders a feleségéhez –, azt hiszem, túlságosan komolyan veszed ezt a dolgot. Egy kis közösségi szellem igazán ráfér ezekre a srácokra!

– Bizony, anyu! – mondta Laurie mosolyogva. – Hiszen te is mindig azt mondtad, hogy túlteng bennem a függetlenség iránti vágy.

– Drágám – érvelt tovább Saundersné –, sose felejtse el, hogy a népszerű dolgok nem feltétlenül egyenlőek a jó dolgokkal!

– Ugyan már, anyu! – csattant fel bosszúsan, hogy az anyja képtelen az ő szemszögéből nézni a dolgokat. – Nem lehetsz ennyire makacs! Vagy tényleg nem érted az egészséget?

– Midge! Én teljesen biztos vagyok abban, hogy a történelem tanárjuk hajszálpontosan tudja, mit akar elérni – mondta a férje. – Ne csinálj ebből ilyen nagy ügyet!

– Nem gondolod, hogy akár veszélyessé is válhat, ahogy ez a tanár manipulálja a tanítványait? – kérdezett vissza Saundersné.

– Ross tanár úr nem manipulál bennünket! – vágta rá Laurie. – Ő a legjobb tanárunk, és én biztos vagyok benne, hogy tudja, mit csinál, és ami engem illet, biztos vagyok abban, hogy az osztálynak is hasznos lesz. Bár lenne még egy pár tanárunk, aki hasonlóan érdekes órákat tart. Laurie anyja láthatóan még folytatta volna a vitát, de a férje témát váltott.

A Hullám (Die Welle) 2008 – német filmváltozat, rendezte: Dennis Gansel

RÉSZLET A DARABBÓL

- DÉGI   Hogyan tudnánk egyértelműen jelezni azt, hogy egy közös csoporthoz tartozunk? Nyilván valami külsőségre gondolok.
- GÖRBE   *(jelentkezik, feláll)* Börszín.
- DÉGI   Köszönjük, Gábor. Más ötlet?
Gusztu jelentkezik.
- GUSZTI   A ruházat, tanár úr? Egy egyenruhával.
- ORSI   Az egyenruhák bénák. A rendőruha...
- LINDA   ... meg a BKV-ellenőr, na az ultragáz...
- DÉGI   Linda, tudom, hogy többekkel együtt később csatlakoztál hozzánk, de ideje lenne elsajátítani a szabályokat.
- MÁRK   *(odasúgja)* Jelentkezz, és állj fel.
- LINDA   *(jelentkezik, feláll)* Csak azt mondtam, hogy a BKV-ellenőr ruha béna..., tanár úr.
- DÉGI   Csak militáns egyenruha létezik? És a benzinkutasokon? És a Mekiben, a stewardessek...? Ami rajtad van, Orsi, az nem egyenruha? Egy csoporthoz tartozol, és ezzel fejezed ki.
- LÓCI   Gót vagy, cica?
Csend. Dégi szúrósan néz Lócira.
- LÓCI   *(feláll)* Bocsánat!

KARINA Erre mi szükség van? Most komolyan öltözzünk mindannyian gótnak?
ORSI Tudok jó boltot.
ÁGI *(jelentkezik, feláll)* Úgyis be akarták vezetni az iskolaköpenyt...
GÖRBE Az kurva jó lett volna!
DÉGI Gábor, te is tedd fel az kezed, ha mondani akarsz valamit!
GÖRBE *(felállva megismétli)* Az nem lenne túl jó, tanár úr.
DÉGI Az én időmben például még volt iskolaköpeny. Eltűntette a társadalmi különbségeket. Ugyanolyan ronda kék nejlonban voltam én is, a csóró, mint a budai úrigyerek.

Liza jelentkezik.

Liza!

LIZA Legalább nem kéne azon agyalnom minden reggel, hogy mit vegyek fel.

Általános cikizés. Majd hirtelen leáll, ahogy észreveszik Dégi tekintetét.

DÉGI Nem gondoljátok, hogy valahogy meg kéne különböztetni magunkat a többiektől? Itt az ideje, hogy láthatóvá váljunk! Jó, hagyjuk az egyenruhát. Legyen valami egyszerű jelzésünk. Mondjuk egy karszalag.

GUSZTI *(jelentkezik, feláll)* És mi lenne, ha nevünk is lenne, tanár úr?

DÉGI Nagyon jó! Egy csoportnak név kell, hogy meghatározza magát.

MÁRK *(jelentkezik, feláll)* Már van nevünk. Az a nevünk, hogy „autoritás csoport”.

ORSI *(jelentkezik, feláll)* Ez nagyon gáz, tanár úr!

DÉGI Van valami javaslatod?

ORSI Legyünk mondjuk... Feltámadottak!

A csoport gúnyosan felhördül.

LÓCI Zombi....

GABI Halak.

GUSZTI Karszalagosok.

LIZA Dégi Angyalai.

ORSI Cunami.

Mindenki össze-vissza bekiabál.

DÉGI Bendzsi!

Hirtelen csend lesz.

Hagyd el a termet!

BENDZSI De miért?!

DÉGI Mert azt mondtam.

BENDZSI De hát mindenki üvöltözött, tanár úr!

DÉGI Most azonnal kimész innen!
BENDZSI Nem szeretnék kimenni, tanár úr.
Csend.
DÉGI Addig nem folytatom az órát, amíg a renitens el nem hagyja a termet.
Csend.
GÖRBE Húzzál már kifelé!
Bendzsi végük elszánja magát és duzzogva kimegy. Az osztály tétován feláll.
DÉGI Utoljára mondom el: csak annak van joga ahhoz, hogy itt legyen, aki betartja a szabályokat. Nincs össze-vissza dumálás. Megválasztottatok vezetőnek. És ennél a jogomnál fogva kijelentem: csoportunk neve... *(csend)* Hullám.

JELENETSOR

1. jelenet – EXPOZÍCIÓ

Egy elképzelt magyar középiskolában projekthét indul, amely során a diákok megismerkedhetnek a demokráciával, az autokráciával és az anarchiával. Minden témát más tanárra bíznak. Bár Dégi legszívesebben az anarchiát vinné, az igazgató másképp dönt, és az autokráciát osztja rá.

2. jelenet – AUTOKRÁCIA 1.

Dégi kicsit kedvetlenül és mechanikusan lát a témához. Diákjait az első autokrácia órán egyáltalán nem érdekli, amit mond, sőt egyenesen azt állítják, hogy nem érdemes az autokráciáról beszélni, mert diktatúra úgysem fordulhat elő újra Magyarországon.

3. jelenet – DEMOKRÁCIA

Bepillantást kapunk Nagy Ágota tanárnő demokrácia órájába. Az interaktív, játékos demokráciagyakorlat hamar káoszba fullad. Minden megválasztott vezető egymás szívatására használja a hatalmul kapott 30 másodpercet. A diákok hamar kiismerik, hogyan tudják korrumpálni a rendszert, azt a látszatot keltve, mintha minden demokratikus szabályt betartanának.

4. jelenet – REFLEXIÓ

A tanárok megbeszélik első benyomásaikat. Nagy Ágota csalódott, szerinte a diákok nem értik a demokrácia lényegét, pedig ebbe születtek bele. Dégi leplezi kudarcát, láthatóan már kitalálta, hogyan folytassa a projekthet, Koblényi tökéletesen elégedett az órájával, igaz, sajnálja, hogy kevesen voltak.

5. jelenet – AUTOKRÁCIA 2.

Dégi kérdéseket tesz fel a tanulóknak, akiknek hol a terem egyik vagy másik végébe kell állniuk attól függően, hogy a válaszadók melyik csoportjába tartoznak. Akik kisebbségben maradnak, célkeresztet kapnak a nyakukba. A játék során egyre kellemetlenebbnek érzik a diákok a kérdéseket, míg az egyik alkalommal a szélsőségre hajlamos Görbe és Andi össze is vesznek. Végül mindenkinek jut tábla. Az atomjaira bomlott osztályközösség értetlenül és kissé letaglózva marad magára a szünetben.

6. jelenet – AUTOKRÁCIA 3.

Dégi újabb játékkal lepi meg a társaságot. Ezúttal a földre dobott táblákon állva azt kell – közösen – megakadályozniuk, hogy az egyetlen szabadon hagyott táblát ne érje el a közöttük járkáló tanár. Eleinte nem képesek összehangoltan reagálni, végül – külső segítséggel – megérik a csapatmunka lényegét. Az utolsó körben már kitűnően működő közösségként játszanak. Dégi erre alapozva azt javasolja, hogy válasszanak vezetőt a hétre és próbálják tovább kamatoztatni azt, hogy együtt többre képesek, mint egyedül. A többség Dégit választja, aki azonnal új szabályokat vezet be: a rend érdekében jelentkezni kell annak, aki beszélni akar, sőt a héten őt „tanár úrnak” kell szólítani. Andi, Görbe és Bendzsi eleinte ellenáll, de végül ők is részt vesznek Dégi közös menetelésében. Az egyszerre masírozó, euforikus állapotba kerülő osztályt Koblényi tanár úr zökkenti ki, kezdődik az anarchia óra.

7. jelenet – ANARCHIA

Koblényi meglepődik, hogy milyen sokan vannak Dégi óráján. Kedélyesen látna az órához, de a diákok – Dégi „Osztály vigyázz!” parancsát követve – állva maradnak. Kivéve Koblényi két kedvencét, akik csak most érkeztek az órára és fogalmuk sincs, mi történik. Koblényi eleinte viccnek veszi a diákok konok viselkedését, majd egyre jobban elveszíti a kontrollt, végül teljesen kivetkőzve magából zavarja haza az osztályt.

8. jelenet – KÖPENY ÉS NÉV

Igaz, Andi kiszállt, elege lett Dégi viselkedéséből, de közben egyre többen jönnek az autokrácia órára, ahol látható fegyelem van. Az erősebb összetartozás jegyében a tanár azt javasolja, hogy külsőségekben is jelenjen, hogy egy csoporthoz tartoznak, ezért kisebb ötletelés után eldöntik, hogy egy egyszerű kék szalagot fognak viselni. A vita hevében felbolydult osztályból Dégi kizavarja Bendzsit. Bár látszólag semmi ok nincs a szigorú büntetésre, az osztály mégis meghunyászkodik és támogatja a „rendbontó” eltávolítását. Végül Dégi dönt, a csoport neve: Hullám.

9. jelenet – ÖT PERC EGYMÁSRA

Dégi partnere, Nagy Ágota tanárnő döbbenetesen tapasztalja, hogy barátja a Hullám csoport kézzel (üdvözlését) gyakorolja. Dégi elmagyarázza, hogy bevonja diákjait az órába, hogy a saját bőrükön tapasztalják az autokrácia jellemzőit. Ágota arra kéri, hogy álljon le ezzel a játékkal, míg nem késő, de Dégi eltökélten tűnik: úgy látja, az osztály sokkal kezelhetőbb, rend van az órán, jobban teljesítenek a gyerekek mióta szigorú, sőt militáns szabályokat vezetett be.

10. jelenet – A TETT EREJE

Dégi arról tart szónoklatot az egyre összetartóbb közösségnek, hogy együtt sokkal erősebbek lehetnek, mint külön-külön. Minden csatlakozónak azt ígéri, hogy a közösségen belül megszűnik majd az egyéni kiszolgáltatottsága, a csoport mindenkit megvéd. Karina nem teljesíti a Hullám formai követelményeit, nem is jut szóhoz, Dégi levegőnek nézi. A tette kész diákok nem tudnak válaszolni Dégi kérdésére, hogy mi a céljuk, mit kéne tenniük közösen. Végül a gyerekek – hogy ne okozzanak

csalódást vezetőjüknek – egy iskolai őrség tervét vázolják fel.

11. jelenet – TESTŐR

Gusztu miután átad egy titkos jelentést Déginak, felajánlja, hogy majd testőrként vigyáz a tanár úrra. Bár ezt Dégi elutasítja, de Gusztu nagyon elszántnak látszik.

12. jelenet – ELLENÁLLÁS

Andi és Karina jelentést tesznek az igazgatónőnél. Megpróbálják felhívni a figyelmet Dégi furcsa viselkedésére, és az általa elindított Hullám hatására a diákok körében. Az igazgatónő mintha nem értené meg a segélykérést, Dégi sikerének könyveli el ezt az aktivitást. Nagy Ágota tanárnő is kiforgatja a panaszkodó diákok szavait, hogy elkerülje a botrányt.

13. jelenet – FALFESTÉS

A Hullám tagjai éjszaka magánakcióra indulnak. Hullám-jellel terítik be a várost. Bendzsi is csatlakozik hozzájuk. Közben Karina, Andi és a két „anarchista”, Szabi és Haver szórólapokkal hintik tele az iskolát, amiben a Hullám megállítását követelik. Karina barátja, Máté durván lép közbe, a Hullám védelme érdekében elszedi a szórólapokat és megüti barátját.

14. jelenet – A NAGY BULI (PRANK)

Közeledik a hétvége. Szabi születésnapra meglepetésbulijára gyűltek össze az osztálytársak. Kiderül, hogy Bendzsiék durva tréfát terveltek ki: Szabit elrabolták, és most egy kocsi csomagtartójában, zsákkal a fején szállítják ide. Szabi kap még a helyszínen is a megfélemlítésből, ami olyan „jól” sikerül, hogy bevizel, és sokkos állapotban hallgatja végig az őt ünneplők röhögésbe fulladó énekét.

15. jelenet – PHD

Nagy Ágota számon kéri Dégin a Hullám elfogadhatatlanul durva viselkedését. Dégi – a csoportnál elért népszerűségére hivatkozva – védekezésből szakmai féltékenységgel vádolja meg Ágotát.

16. jelenet – BÚNTUDAT

Dégi a csoportot elhagyó, kiközösített Andira, Karinára és a bántalmazott Szabira gondol.

17. jelenet – IGAZGATÓI DICSÉRET

Az igazgatónő továbbra is kiáll Dégi mellett, noha úgy tűnik, joggal vannak ellenzői a tanári karban. Dégi a záródolgozatokból olvas fel néhány mondatot, amelyek egyértelműen őt látszanak igazolni. Koblényi és Nagy Ágota jelennek meg, hogy közöljék, az igazgatónővel együtt szeretnének részt venni azon a gyűlésen, amit Dégi ma délután háromra hívott össze a Hullám tagok részére. Dégi közli velük, hogy csak akkor jöhetnek be, ha két szalagot viselnek. Erre kisebb hatalmi veszekedés alakul ki közöttük, végül Dégi arra kéri őket, hogy hadd zárhassa le a projekthetet.

18. jelenet – NAGYGYŰLÉS

A Nagygyűlésre egyenruhába öltözött diákok érkeznek. A tanárok tétován szemlélik a történéseket. Dégi semmitmondónak induló beszéde szinte rögtön váratlan fordulatot vesz: a projekthét lezárása helyett a Hullámmozgalmat folytatását javasolja. Dégi újabb és újabb ígéretekkel és tervekkel szinte extázisba hajszolja hallgatóit, míg a tanárok hasztalan próbálják leállítani a megmámorosodott szónokot. Az igazgatónő kirúgással fenyegeti meg a diákokat, ha maradnak, erre Dégi ki akarja dobni az ülésteremből. Guszti ki akarja toloncolni az igazgatónőt a teremből. Az igazgatónő ellenáll.

Dégi démoni fenyegetésbe kezd: „Ki üti meg először azt, aki kezét emel egy Hullám-tagra?”. Míg a diákok tétováznak, Dégi szembesíti őket azzal, hogy mi történt velük az elmúlt héten. A diktátort alakító tanárból hirtelen saját erejétől és hatásától megrendült pedagógus lesz. Bocsánatot kér mindenkitől, feloszlatja a Hullámot és hazaküldi a diákokat. Először halk értetlenkedés veszi kezdetét, végül Guszti – felfogva, hogy csak egy kísérlet alanyai voltak – pisztolyt ránt, és Dégit fenyegetve követeli a Hullám folytatását. Amikor megérti, hogy nincs visszaút, hirtelen maga felé fordítja a fegyvert...

A TÖMEGLÉLEKTAN KÉT FŐ ÁGA

KOLLEKTÍV VISELKEDÉS

Miként esnek áldozatul embercsoportok irracionális magatartásnak, tömeghisztériának, zavargásnak, pániknak

Csoportviselkedés és kollektív viselkedés jellemzői

- A kollektív viselkedés esetén nincs szervezett, különböző szerepekre tagolódnó csoportszerkezet
- Nincsenek kialakult eljárások a tagok és a vezető kiválasztására
- Csekély számú sajátos céllal rendelkeznek
- Erőteljes az egyének fölötti egység érzése
- A csoporttá alakulás irányába hatnak

A kollektív viselkedés jellemzői

- A tömegben feloldódó egyének lappangó lelki igényeiket engedik felszínre törni
- A tömeg más körülmények között megvalósíthatatlan, elfojtott késztetéseit éli ki
- Látens agresszió kiélése: fosztogatás, zavargás, lincselés
- Nem szükséges, hogy előzetesen közös igény legyen jelen, a szituáció váltja ki a közös viselkedést, amit mérlegelés nélkül átvesz
- A kollektív extázis rituális lehetősége
- Az egyén tökéletesen tisztában lehet azzal, hogy mit tart a társadalom jónak és rossznak, mégis büntudat nélkül megteszi, ha a társai nem ítélik el.
- Bár tagjai továbbra is különböznek egymástól, a közös, szituatív norma követése vezet a lelki egység illúziójához

DEINDIVIDUÁCIÓ

Az egyéniség elvesztése tömeghelyzetben

Az egyéniség elvesztésének feltételei

- Anonimitás
- Felelősség megosztása
- Csoporttagság
- Felfokozott izgalmi állapot
- Érzékszervek túlterhelése, drog

Az egyéniségvesztett állapot jellemzői

- Elvész az önkontroll
- A viselkedésünket nem kísérik figyelemmel
- Nem vizsgáljuk a viselkedés és a releváns normák viszonyát
- Nem folyamodunk önmegerősítéshez
- Nem készítünk terveket, nem tűzünk ki célokat

Az egyéniségvesztett ember viselkedése

- „Érzelemtől fűtött, lobbanékony, irracionális, regresszív, vagy nem jellemző az illetőre”
- Megszűnik a külső ingerek viselkedést befolyásoló hatása
- Élvezetet okoz

FELKÉSZÍTŐ ÉS FELDOLGOZÓ FOGLALKOZÁS ÉS FELDOLGOZÓ BESZÉLGETÉS – ÖTLETEK, JAVASLATOK A FELKÉSZÍTÉSHEZ ÉS FELDOLGOZÁSHOZ TANÁROK SZÁMÁRA

TANULÁSI TERÜLET

A közösség kialakulásának mechanizmusa és csapdái.

KÖZPONTI KÉRDÉS

Hogyan működtethető a manipulációs folyamat?

RÉSZTVEVŐ CSOPORT

14 éves kortól ajánljuk az előadást. A felkészítő és a feldolgozó játékokat egy osztály vagy egy kisközösség (pl.: színjátszó csoport) számára ajánljuk, de megoldható 20-35 fős csoporttal, akik ismerik egymást (pl.: évfolyamtársak, iskolatársak).

HELYSZÍN – IDŐ

A felkészítő és a feldolgozó foglalkozás megvalósítható osztálytermi keretek között, minimális kellékkel (öntapadós etikett, post-it, nagy papír / csomagoló papír, tábla, pad, szék). A felkészítő játékokat érdemes az előadás megtekintése előtt pár nappal megcsinálni, és a feldolgozó játékokkal sem érdemes sokat várni, ajánlott pár napon belül megvalósítani a csoporttal.

AZ ALÁBBI TERÜLETEKEN HAT A PROGRAM A RÉSZTVEVŐ FIATALOKRA

- Aktív állampolgárságra nevelés, társadalmi részvétel erősítése
- Közös gondolkodás a program által kínált központi téma kapcsán
- Önismeret fejlesztése
- Empátia fejlesztése

MEGJEGYZÉS

Az ajánlott tevékenységek a felkészítő és feldolgozó foglalkozásban nem feltétlenül épülnek egymásra, az osztály vagy csoport figyelmének irányát követve bátran szemezgethet az ötletek közül. Van olyan csoport, amelyik inkább beszélgetni szeret – kevésbé szereti a játékokat, dramatikus formákat – számukra ajánlunk egy feldolgozó kérdéssort.

FELKÉSZÍTŐ FOGLALKOZÁS

ÖTLETEK, JAVASLATOK AZ ELŐADÁS ELŐTTI FELKÉSZÍTÉSHEZ TANÁROK SZÁMÁRA

1. **KÖZÖSSÉG ÉS EGYÉN – nagycsoportos játék (12-15 perc)**

Megjegyzés

A résztvevők lehetséges válaszait csak a játék érthetősége miatt jelezzük. Teljesen eltérő megoldások is szülehetnek. A lehetséges válaszokat a Bárka Színház foglalkozásainak tapasztalatai alapján írtuk bele a vázlatba.

Játék

30 fős osztálynál ajánlott 4-5 különböző színű (sárga, zöld, kék, narancs, rózsaszín) öntapadós etiketteket szerezni. A játékban az egyik színből csak egy darabot használunk.

A tanár megkéri a csoportot, hogy álljanak fel csendben egy körbe, és csukják be a szemüket. Elmondja a csoportnak, hogy kapnak egy jelet a hátukra. A tanár különböző színű etiketteket ragaszt a diákok hátára. Az egyik színből csak egyet használ. Majd miután mindenkire rákerült egy jel, megkéri a diákokat, hogy **hang és szó nélkül találják meg a csoportjukat**. A tanár arra is felhívja a figyelmet, hogy **nem lehet levenni azt, amit rájuk ragasztott**.

Kialakulnak a csoportok a színek alapján. A tanár megkérdezi a csoportokat: **ti kik vagytok?** (Válaszok: kékek, sárgák stb.) Majd megkérdezi az egyedül maradt diákat: **és te mit csinálsz itt egyedül?** (Válaszok: mindenholnan elküldtek; úgy láttam, hogy nem tartozom sehova).

A tanár megkérdezi a résztvevőket: **és most mit csináljunk?**

(Lehetséges megoldások: befogadja egy csoport; kialakítanak vegyes, színes csoportokat; a többi csoport azt javasolja, hogy maradjon egyedül, az egyedül maradt résztvevő azt mondja, hogy jó neki egyedül.)

Miután megszületik egy megoldás, kérdésekkel folytatódik a játék.

Amennyiben megoldás a **befogadás** lett, a tanár először a korábban egyedül maradt résztvevőt kérdezi: **hogyan éreztél magad, míg egyedül voltál?** Majd megkérdezi a csoportot: **láttátok rajta, amit mondott / kifogalmazott?**

Amennyiben megoldásként nem kínáltak alternatívát a résztvevők, a tanár az egyedül maradt résztvevőt kérdezi: **hogyan érzed magad?**

2. **KÖZÖSSÉG-RECEPT – nagycsoportos beszélgetés, gyűjtés (10 perc)**

Megjegyzés

Ha egy osztályközösséggel dolgozunk, akkor egyszerűbb a tanár dolga.

Beszélgetés

A tanár az alábbi kérdések mentén beszélget a csoporttal:

- **Mitől válik közösségé egy embercsoport? Vagyis mi kell ahhoz, hogy egy embercsoportot közösségnek nevezhessünk?**
- **Milyen lépésekből áll, hogy egy adott számú embercsoport közösséggé váljon? Ehhez mennyi idő kell?**

Megjegyzés

Amennyiben a tanár tervezi a csoport számára a feldolgozó foglalkozást is, a válaszokat közösen írják le egy nagy papírra. A gyűjtést ajánlott felhasználni a feldolgozó foglalkozás során.

3. DEMOKRÁCIA, AUTOKRÁCIA, ANARCHIA – nagycsoportos beszélgetés (10-15 perc)

Megjegyzés

Ezt abban az esetben ajánljuk, ha a tanár szükségét érzi, hogy a fenti államformákról beszélgessenek a résztvevőkkel.

- **Mi jut eszedbe arról, hogy demokrácia?**
- **Mi jut eszedbe az autokráciáról?**
- **Mi jut eszedbe az anarchiáról?**

FELDOLGOZÓ FOGLALKOZÁS

ÖTLETEK, JAVASLATOK AZ ELŐADÁS FELDOLGOZÁSÁHOZ TANÁROK SZÁMÁRA

1. HULLÁM-RECEPT – nagycsoportos beszélgetés, gyűjtés (10-12 perc)

Megjegyzés

Amennyiben a tanár és a csoport közösen gondolkodott a felkészítő foglalkozás során a „közösség-recepten” (felkészítő foglalkozás, 2. munkaforma), az A kérdést ajánljuk. Ha az előadáson való részvételt nem előzte meg felkészítő foglalkozás, a B kérdést ajánljuk.

Kérdések

A) Mi a különbség az előfoglalkozáson vizsgált közösség és a Hullám-csoport között?

A Hullám-csoport jellemzőit gyűjtse össze a csoport egy nagy papírra. Majd vessék össze az előfoglalkozáson készített gyűjtést (*Mitől válik közösségé egy embercsoport?; Milyen lépésekből áll, hogy egy adott számú embercsoport közösséggé váljon?*) a Hullám-csoport jellemzőivel. **A különbségek között fókuszáljunk azokra is, amikben a Hullám-csoport más volt, mint egy „normál” közösség?**

- tevékenységek
- célok
- tagok
- hierarchia

B) Mik voltak a jellemzői a Hullám-csoportnak? Miben tért el egy „normál” közösségtől? A különbségek között fókuszáljunk azokra is, amikben a Hullám-csoport más volt, mint egy „normál” közösség?

- tevékenységek
- célok
- tagok
- hierarchia

2. SZAKÉRTŐI JÁTÉK – MANIPULÁCIÓ-RECEPT – kiscsoportos gyűjtés, nagycsoportos beszélgetés, gyűjtés (15 perc)

Kiscsoportos gyűjtés

Hozzunk létre három szakértői csoportot (történészek, pszichológusok, tanárok). A „szakértők” három különböző kérdés mentén a Hullám-csoport létrejöttét elemzik saját szemszögükből. A résztvevők mint szakértők csoportonként post-itokra jegyezzék fel válaszaikat.

1. történész-kiscsoport kérdése: **Mi az, ami miatt ez a közösség veszélyessé vált vagy válhatott volna? Van-e ennek társadalmi vagy történelmi példája?**
2. pszichológus-kiscsoport kérdése: **Milyen lélektani okok vezettek a fiatalok csatlakozásához? Kit mi motivált?**
3. tanár-kiscsoport kérdése: **Erkölcstelenül hogyan ítélné meg, hogy egy tanár manipulálja a diákjait és hamis, torz célok követésére buzdítja őket?**

Nagycsoportos beszélgetés, gyűjtés

A szakértői csoportok osszák meg egymással a kiscsoportos gyűjtést. Majd a tanár a következő javaslattal, kérdéssel folytatja a játékot: **Rakjuk össze a manipuláció receptjét! Miből áll össze egy jól működő manipulációs folyamat?**

A résztvevők közösen válasszák ki a post-itokra írt válaszok közül azokat, amelyek feltétlenül szükségesek ahhoz, hogy jól működjön egy manipulációs folyamat. A táblára felteszik kiválasztott post-itokat, megalkotva a manipuláció-receptet.

3. DÉGI ÉS AZ OSZTÁLY – nagycsoportos állókép (15 perc)

Nagycsoportos játék

Vizsgáljuk meg közösen, hogy a történet különböző szakaszaiban az egyes diákok milyen viszonyban állnak Déggel. Mi a következő karaktereket ajánljuk: Görbe, Guszti, Karina, Liza. (Természetesen más karaktereket is lehet vizsgálni.) A történet egyes szereplőit egy-egy diák jelenítse meg.

A terem közepébe tegyük be egy széket. A szék jelképezi Dégit.

Az egyes kérdések után a résztvevők közösen állítsák be Dégihez képest az egyes karaktereket. Több megoldás is születhet.

Megjegyzés

A tanárnak érdemes felhívni a résztvevők figyelmét játék közben, hogy tartalommal bírnak a részletek is (pl.: testtartás, kéztartás, merre néz a karakter, kapcsolódik-e valakihez stb.)

Hol áll Dégihez képest Görbe /Guszt / Karina / Liza

- a történet elején (AUTOKRÁCIA 1.; „nálunk ilyen nem fordulhat elő”)?
- miután megkapták a céltáblákat, és a szünetben dolgozzák fel a történeteket (AUTOKRÁCIA 2. „ki az idegen?”)?
- miután eldöntik, hogy kék karszalagot fognak viselni, illetve Dégi úgy dönt, hogy legyen a csoport neve: Hullám (NÉV ÉS KÖPENY)?
- a nagygyűlés kezdetekor (NAGYGYŰLÉS)?
- Guszt halála utáni pillanatban?

FELDOLGOZÓ KÉRDÉSSOR

JAVASOLT KÉRDÉSEK AZ ELŐADÁS UTÁNI BESZÉLGETÉSHEZ TANÁROK SZÁMÁRA

Beszélgetés a történetről és az előadásról

- Miről szólt nektek ez a történet?
- Mik voltak a jellemzői a Hullám-csoportnak?
- Miben tért el a Hullám-csoport egy „normál” közösségtől?
- Mi az, ami miatt ez a közösség veszélyessé vált vagy válhatott volna?
- Milyen lélektani okok vezettek a fiatalok csatlakozásához? Kit mi motivált?

- Voltak-e az előadásban részek, amelyek kevésbé voltak érthetőek?
- Melyek voltak a legizgibb részek? Melyek voltak unalmasabbak?